

Оттегетъо, Софие, 9 V 1987, 209. XII, бр. 280

Нито остаряло, нито чуждо!

Константинович, кога и
и вашия интерес към

В свободното от ос
работа време бих искал

— Юрий Константинович, кога и какво събуди вашия интерес към старобългарската култура и по-точно към старобългарската литература?

— Смятам се за ученик и продължител на голямото дело на академик Дмитрий Сергеевич Лихачов, при когото отначало бях студент, а по-късно — аспирант и младши научен сътрудник от 1951 до 1974 г.

Интересът ми към България и към нейната велика древна култура и литература се зароди в мен още през лятото на 1960 г., когато на научна конференция по староруска литература в Ленинград пристигна българският учен проф. Петър Динеков. Бях на 27 години, току-що бях защитил в Пушкинския дом кандидатска дисертация на тема „Памятник русской литературы XIII в. „Слово о погибели Руской земли“.

Приблизително по същото време се срещнах и с други български учени. Силно впечатление ми направи професорите Куйо Куев и Боню Ангелов със своята увлеченост, граничеща със страст да издирват преписи от съчиненията на старобългарските писатели в библиотеки, музеи и архиви. Завинаги се сприятелих с тях.

Оказа се, че една от любимите ми в миналото теми за руските антифеодални еретически движения през XV в. (с нея се занимавах под ръководството на Д. С. Лихачов още като студент в Историческия факултет) има паралели в историческия живот на древна България, а именно с богомилското еретическо движение.

Тъй като бях получил солидна историческа и филологическа подготовка в Ленинградския университет и в Пушкинския дом в школата на Д. С. Лихачов, за мене не съществуваше езикова бариера, нито трудности в проблематиката. На български започнах да чета почти веднага, с удоволствие и ненаситно, научавайки все нови и нови неща за древна България и за нейната велика култура. Разбира се, водех подробни записки в работни тетрадки, съставях конспекти, библиографии и картотеки. За мое учудване и радост открих, че в Съветския съюз се е запазила по-голямата и по-добрата част от старобългарското ръкописно наследство, грижливо спасено от руските книжовници. Посветих живота си на културата и литературата на древна България, тъй като се убедих, че старобългарската литература, високохуманна по съдържание и дух, лежи в основата на литературата на много славянски народи, сред които е и руският.

Опитен педагог и наставник, професор Динеков ми помогна да избера правилно и така да се каже, да легализирам научно и организационно бъдещата тема на изследването „Презвитер Козма в славянските литератури“. Започнах да работя

ЮРИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ БЕГУНОВ,
доктор на филологическите науки на НРБ и СССР,
научен секретар и главен научен сътрудник
в Отдела за нова руска литература
на Института за руска литература
(Пушкински дом) при Академията на науките
на СССР, пред списание „ОТЕЧЕСТВО“:

над ръкописите, което изискваше изключителни усилия и търпение. През 1966, 1967, 1968, 1970, 1971, 1972 година се състояха моите срещи със старата и вечно млада България, с нейния народ, с учените ѝ, с нейните библиотеки, музеи, архиви, манастири, градове. Наученото надмина моите очаквания и вълхна животелна сила на заниманията ми с Презвитер Козма и неговото време, с България от епохата на Първото царство. На 1 януари 1967 г. положих пред моя учител своя труд — първия вариант на бъдещата книга за Презвитер Козма. Сетнешният път на книгата се оказа сложен, труден и даже мъчителен. Това бе неочаквано и сурово изпитание за мен. И все пак в края на краищата благодарение на помощта на българските ми приятели книгата „Козма Презвитер в славянските литератури“ излезе от печат през октомври 1973 г. Това бе съвместно издание на двете академии под редакцията на двама академици — Д. С. Лихачов и П. Динеков. Десет години по-късно на основа на този труд защитих докторска дисертация в НРБ.

— Юрий Константинович, над какво се трудите сега, какви книги в областта на българската литература бихте искали да напишете?

— Напоследък ме е обхванало силно желание да споделям с хората своите знания. През 1975—1986 г. четох лекции по стара руска литература, палеография и археография в Свердловск, Волгоград, Черкевец, Велики Устюг, Ярослав, Кострома, Новгород. От 1982 г. насам чета популярни лекции по три цикъла стара отечествена история в централния лекторат „Знание“ в Ленинград. Имам голямо желание да пиша популярни книги за обикновения читател.

С българските теми — стара любов ржда не хваща! — съм се занимавал и занимавам постоянно, но за съжаление факултативно, т. е. извън плана, в свободното време. Силен подтик да се заема отново със старобългарската литература получих от срещата си с Велико Търново през 1974 г. Там по това време се провеждаше първият симпозиум на Търновската книжовна школа, на която имах възможност да прочета доклад. Неземният

град, извисил се над лъкатушешката Янтра, със своите великолепни старинни архитектурни ансамбли и нови сгради, създадени по стара традиция, буквално ме очарова. „Моят“ десети български век на Велики Преслав мислено се съедини с българския четиринадесети век на Велико Търново. Тук, на Янтра, трябваше да се осъществи още едно тайнство: приобщаване към новото. И това стана благодарение на задушевната обстановка, на сърдечното отношение на учените-участници в симпозиума, между които бяха професорите Пеньо Русев, Василка Търкова-Займова, Куйо Куев, Георги Данчев, Ангел Давидов, Йордан Займов и др. Незабравимите беседи с моите скъпи български приятели Куйо Куев, Боню Ангелов и Пеньо Русев ме накараха сериозно и неизлишно „да заболее“ от Григорий Цамблак. Моите приятели ме убедили, че след Козма трябва да се заема с Цамблак, тъй като едва ли някой може да се справи в неговото сложно творческо ръкописно наследство, разпръснато из всички славянски страни.

Григорий Цамблак живее в страшна епоха — началото на турското поробване на България. Природен да напусне скъпата си родина, оставил незабравими страници в литературата за гибелта на Второто българско царство, той се отправя за Атон, а след това към Константинопол, Сърбия, Молдавия, Русия, Белорусия, Украйна и става киевски митрополит. Ученик на Патриарх Евтимий, той гордо носи високо вдигнатото знаме на Търновската литературна школа и българската образованост.

През 1985 г. завърших огромното си изследване „Творческото наследство на Григорий Цамблак“. Комплексността на подхода ми доведе до създаването на един вид енциклопедия на епохата, в центъра на която стои един голям писател, общественик и политически деец, оставил незаличима дияра в историята на културата на Балканите и Източна Европа. В нея съм включил 46 произведения, 500 ръкописни списъка, 89 документа, 1200 работи за него. Дали тя ще изпълни предназначението си, дали ще задоволи възискателния вкус на научната публика — това ще покаже бъдещето.

В свободното от основната ми работа време бих искал да напиша няколко книги по старобългарска литература и преди всичко „Краткото житие на Константин-Кирил Философ“, в която бих направил опит да реша някои въпроси от биографията на великия славянски просветител. В нея ще се даде пълно критично издание на текста на паметника, подробен реалистично-исторически коментар, преводи, речници. Заслуга към стимулирането на интереса ми към тази тема имат писателят Слав Хр. Караславов и ст. н. с. Константин Мечев. Мечтая също да подготвя второ, допълнено с нови материали издание на книгата си „Козма Презвитер в славянските литератури“. Бих искал да напиша книги и за други старобългарски писатели, ако разполагам с време, сили и здраве. Планове имам много, дано да успея да ги реализирам.

— Юрий Константинович, какво подхранва интереса към древнобългарската култура и литература в СССР?

— В съветската страна няма равнодушни хора към великата средновековна култура на братския народ. По-малко се знае за старобългарската литература, която, за съжаление, почти не се издава в превод на съвременен руски език. Не съществува нито една сериозна и правдива книга за Кирил и Методий. Обаче популяризирането на старобългарската култура и литература е абсолютно необходимо.

Аз вярвам, че старобългарската култура може и трябва да служи на нашата общност и братство, тъй като тя е в основата на вековната дружба между България и Русия. Нещо повече, мисля, че старобългарската култура и литература има голямо значение за развитието на европейската цивилизация въобще.

Самобитната българска култура радва и удивлява всички, които я опознават, изучават. Тя, разбира се, няма нищо общо с механичното усвояване и продължаване на тракийските, гръко-римските, прабългарските, славянските и другите културни традиции. Това не е конгломерат, а творчески, органически контекст. Например дворците и църквите на Плиска и Преслав са били творческо българско продължение на антична Сердика, а монументалната архитектура на Велико Търново — продължение и завършек на българската архитектурна мисъл, фантастично художествено продължение на невероятните природни дадености.

И сега, когато от позициите на реализма и модернизма на ХХ в. разглеждаме наследството на старобългарските писатели, то не ни се струва нито остаряло, нито чуждо.

Разговора записа:
СТОЯН РАДЕВ

1986г

Дружба

литературно-художествено
обществено-политическо
илюстрирано списание

БРОЙ **5** 1986

СЪВМЕСТНО
ИЗДАНИЕ
НА ЦК НА ДКМС
И ЦК НА ВЛКСМ

„БЕСЕДАТА“ НА ПРЕЗВИТЕР КОЗМА

*Изтъкнатият съветски учен-
българист*

ст. н. с. доктор на филологическите науки

**Юрий Константинович
БЕЛГУНОВ**

през. п. „Дружба“

— Юрий Константинович, вие сте автор на научни трудове по важни ключови въпроси от литературата на Първата и Втората българска държава. Кои са според вас най-важните задачи на българистиката в СССР?

— Писмеността, създадена на най-стария литературен език на славянските народи — старобългарския, — е имала решаващо значение за формирането на средновековните литератури на южните и източните славяни. Най-старата общославянска литература, основана от Кирил и Методий, от техните ученици и последователи, не ни е позната. Някои от нейните произведения са се съхранили в множество преписи, отдалечени от оригиналите с няколко столетия, и са претърпели съществени промени по състава на езика си и измънения. Такива са например: „Слово об пренесение мощей преславного Климентя“ на Константин-Кирил Философ, Пянонското пространно житие на Кирил Философ, „Сказание о писменах“ на Черноризец Храбър, „Сборъ словъ многихъ отцовъ“ от цар Симеон, „Шестословъ“ от Йоан Екзарх, „Беседа на новоявивуяся ересь Богомила“ на Презвитер Козма. Изследването от страна на литературната история на подобни произведения в славянските страни, а също така и възстановяването на изгубените авторски текстове на тези най-стари паметници на българския език са актуална задача на българистиката. Тя може да се реши с помощта на съвременни текстологични методи, като се

използват и необходимите лингвистични и историко-културни методи при подхода към древно (старо) славянските паметници.

— Какво е значението на най-старата славянска литература?

— Обществената и културно-историческата ценност на най-старата общославянска литература, чиито корени са свързани с изтъкнати български книжовници, е изключително голяма. Преди всичко тук става дума не за механична трансплантация, а за органично усвояване от страна на славянските народи — в това число и на руския — на всичко най-добро, което е било създадено в българската култура през Първото българско царство. В деветото и десетото столетие по силата на ред исторически причини Дунавска България е била главно огнище на славянското просвещение, което за дълго е определило развитието и господството в староруската и старобългарската литература на епическите и лирико-епическите родове и особено на трите основни жанра — ораторската проза, агиографията и химографията.

Започвайки развитието на своята култура след гръцкия, българския и близкоизточните народи на основата на християнството, Русия е имала възможността да използва опита и м. Станало така, че литературата на Киевска Рус включила в състава си множество гръко-византийски и български паметници, както допълнение и продължение на ораторската проза на Византия и България. Така е станало и с „Беседата“ на Презвитер Козма, намерила в Русия своята втора родина.

В изследването си по този въпрос си поставих целта да разкрия дълбоките литературни връзки между българската, руската и сръбската литература на основата на съдбата на едно произведение. „Беседата“ принадлежи към ранните и пълни източници за историята на богомилството, излязла изпод ръката на неговите изобличители. Досега историко-литературно (текстологично) изследване на „Беседата“ с поглед към цялото ръкописно наследство на Презвитер Козма в славянските литератури не е направено. В моята докторска дисертация, която защитих в България, направих опит да проследя не само литературния живот на този паметник за седем века, но и да изясня причините за проникването на „Беседата“ в Русия, Сърбия, Синай, Грузия, Молдавия,

Украйна. За основата на труда ми са послужили 240 ръкописа от XII–XIX век, повечето от които са открити от мен и се изследват за първи път.

— Как и по какви пътища са проникнали в Русия първите преписи на „Беседата“?

— Предполагам, че първите български преписи са могли да се появят в Русия доста рано. Това са сторили или войниците на княз Светослав Игоревич в Киев през 971 г., или свитата на киевския митрополит от Охрид — българина Михаил (990–991), или пратениците на българския цар Симеон-Роман (90-те години на X век).

Трябва да се посочи, че голямото разпространение на българското произведение на ораторската проза сред източните славяни и сред балканските народи в течение на девет века се обяснява с актуалността на изразените в него идеи, а също така и с потребностите на различните класи и тяхната идеологическа борба. Осъществяват се контакти между литературите, които се облекчават от общия литературен език и близостта на историко-литературните процеси. Всичко това осигурява оптимални условия за усвояването на оригиналните български текстове от братските славянски литератури, независимо от крайно неблагоприятните външни условия за културни връзки през епохата на късното средновековие.

Изследванията показват, че въпреки всички контактите между славянските литератури са били постоянни, действени, интензивни и многостранни.

— Къде и кога е възникнала „Беседата“? Може ли да се направят по-определени изводи в това отношение?

— Повече от сто години продължава изучаването и изследването на това произведение. В резултат на едно ново разглеждане на всички аргументи и особено на хипотезата на М. Г. Попруженко е уточнено времето (970 година), мястото на възникване на „Беседата“ — Източна България, град Преслав, изказани са съображения какъв е бил Козма — преславски епископ. Подробно е изследвано мястото на произведението в българската литература от IX–X в. и съпоставянето му със съчиненията на Йоан Екзарх и Йоан Рилски.

— Какво е нейното литературно значение?

— В историята на българската литература от X век „Беседата“ е крупно явление. Освен чисто практическите задачи — разобличаване на богомилството и убеждаване на праведниците в необходимостта от отстраняване на недостатъците в живота на монастирите и свещениците в България, произведението на преславския проповедник си е поставяло и художествени задачи. М. Г. Попруженко, Г. Керемедчиев, А. Вайан, Т. Поптодоров, В. Велчев и много други изследователи са отбелязали високите художествени достойнства на произведението, съединило в себе си разобличението и поучението. Те са посочвали и отделни способности, които е използвал Козма, обяснявали са мястото им в идейно-стилистическата система на творбата, а също така са се произнасли и върху жанра на цялото произведение.

Майсторството и опитът на Козма като писател са били решаващи за успеха на „Беседата“, както и за изключителната ѝ популярност в другите славянски страни. Широката му начетеност и образованост са били основата, която му е позволила да създаде едно съвършено в високохудожествено произведение.

— На каква основа е писал Козма, от кого се е учил?

— Използувани са тропите и фигуриите на ораторската проза. На такива похвати той би могъл да се научи в някои от хуманитарните школи. Гръко-православната църква е получила като наследство от античността ръководствата по риторика на Георгий и Демостен и техните последователи Дионисий Галикарнайски и Хермоген от Тарс. На антично красноречие са се учили Йоан Златоуст, Григорий Богослов, Василий Велики, Григорий Ниский. Поне четирима крупни преславски писатели, като епископ Константин, Йоан Екзарх, цар Симеон и Презвитер Козма, са изучавали съчиненията на Йоан Златоуст и по всяка вероятност са владели основните похвати на ораторското изкуство. В Преслав към царския двор или недалеч от столицата е съществувала висша школа от типа на Константинополската.

— Какви цели си е поставял Презвитер Козма в своето литературно творчество?

— По всяка вероятност той е получил зада-

чата си от цар Петър — да разобличи богомилите. Позицията на писателя в обществените борби на епохата е ясна: той е за силна българска църква и с всички сили и средства се е старал да възстанови нейния висок авторитет. Той насочва острието на перото си както срещу „скверното“ езичество, така и срещу духовенството, което е затънало в слабости. Гневно разобличава насоченото против феодалната държава богомилство, така и експлоатацията на християните от държавната власт и боярите.

В никакъв случай не бива да се счита, че единствено с апология на българската църква се изчерпват социалните възгледи на Презвитер Козма. „Беседата“ трябва да се разглежда и като произведение, в което писателят е отразил и своето отношение към

действителността. Независимо от това, че Презвитер Козма е говорил от името на господстващата класа и особено от нейните средни слоеве, позицията му не може да се нарече класово ограничена. Отрицателното му отношение към богомилите е имало реално основание. В тях той вижда сила, която е способна само да разрушава, но не и да създава. Крушението на българската държава и българската църква са били за Козма общонационална катастрофа, чиито пагубни последици е било трудно да се предугадят. Презвитер Козма е бил писател с будна гражданска съвест, с високо чувство за дълг и патриотична отговорност пред българския народ.

СТОЯН РАДЕВ

Димитър Гудженов
Цар Симеон с книжовниците

Българско вино в руски мехове

За дългогодишна и плодотворна научноизследователска работа по проблемите на старобългарската литература Държавният съвет на Народна република България удостои с медал „1300 години България“ научния сътрудник в ленинградския Институт за литература (Пушкински дом) при Академията на науките на СССР, кандидата на философските науки, доцент ЮРИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ БЕГУНОВ, автор на повечето от 300 труда, в които пряко или косвено се изучават и засягат различни страни от разволя на средновековното българско литературно наследство. Неотдавна имах възможност да разговарям с него.

— Юрий Константинович, от кога се занимавате с проучвания из областта на старата българска литература?

— От 1960 г., когато в Ленинград дойде видният български учен, сега академик, Петър Диневков. Той ме посъветва да изуча живота и творчеството на знаменития изобличител на богомилството Презвитер Козма. Реших да посветя моите издирвания на всестранното изследване ръкописното наследство на Презвитер Козма в Русия и на Балканите. Научни ръководители на моя труд станаха Д. С. Лихачов и П. Диневков.

— И какви са резултатите?

— През 1973 г. Българската академия на науките издаде на руски език моята книга „Козма Пресвитер в славянски литературах“, изградена върху изучаването на 240 ръкописни преписа, на основното му произведение — „Беседа против богомилите“. Заедно с изследването и приложенията (критическото издание на „Беседата“) книгата обема 560 страници голям формат.

— С какви проблеми на старобългарската литература се занимавате сега?

— След като завърших книгата си за Презвитер Козма, проф. Боню Ангелов и проф. Куйо Куев ми препоръчаха да изуча ръкописното наследство на Григорий Цамблак, именития ученик на още по-прочутия патриарх Евтимий Търновски. Това беше особено привлекателно, тъй като със своето творчество Григорий Цамблак принадлежи не само на българската, а също така на руската, сръбската и румънската славяноезична литература. Но най-главното в неговата творческа и обществена работа е, че той се изявява като патриот, който мечтае за освобождаването на своята родина със съдействието на европейските държави.

След себе си Цамблак е оставил около 50 отделни произведения, които са се съхранили в много преписи. Но въпреки това авторският текст на тия творби досега не е възстановен, повечето от тях не са и издадени. А делото на Григорий Цамблак е мост, който свързва българската литература с другите славянски литератури. Той е ярък и оригинален пропагандист на творческите и идейни завоевания на търновската книжовна школа от XIV в. в Русия, Украйна и Белорусия, поради което неговото творчество се е опазило най-вече в тия славянски пределе. Вече над десет години постоянно събирам всички материали за Григорий Цамблак и завършвам книга под заглавие „Цамблациана (Материали за живота и творчеството на Григорий Цамблак)“, която ще обема около 800 машинописни страници. В първата глава („Ръкописното наследство на Григорий Цамблак“) ще има пълна библиография на неговите съчинения, на всички известни в науката преписи. Досега съм проучил над 300 ръкописа със съчинения на Григорий Цамблак, в това число 14 преписа на т.нар. „Книга на Григорий Цамблак“. Във втората глава („Документи за живота и дейността на Григорий Цамблак“) са събрани около сто текста на гръцки, латински, староруски, старобългарски, румънски и немски език, които имат отношение към живота на великия българин. Всички те ще бъдат публикувани в оригинал, а също така и в превод на съвременен български език, като всеки текст ще бъде придружен с

Тук завърши спонтанната научна изповед на Ю.К. Бегунов, за когото изследваната проблематика е смисъл на живота му. А той е още 50-годишен и затова и плановете му за работа са толкова много.

Разговора води
Константин СТОЯНОВ,
ст. н. с. в БАН

подробен коментар. В третата глава ще бъде разказано за герба на Григорий Цамблак и герба на България, за участието на Цамблак на Църковния събор в Констанц през 1418 г., ще бъде издадено изображението (портрета) на Григорий Цамблак, поместен в „Олендорфския ръкопис“. Четвъртата глава ще съдържа пълна научна библиография за трудовете на Григорий Цамблак както на славянски, така и на други езици. Като приложение се предвижда подробен план за издание на всички Цамблакови произведения с оглед на всички познати ръкописи и приписи.

— Как бихте обобщили зараждането на традицията на българо-руските литературни връзки?

— Хилядолетно е нашето творческо сътрудничество и единство — едно и също вино е било наливано в различни мехове. Българското вино е било преляно в руски мехове. Старобългарската литература е влязла почти в „пълнен състав“ в руската. Нейните етажи тук са два: първият — оригинални произведения, и вторият — преводи от различни езици. Третият етаж е вече оригиналната староруска литература, но изградена върху българската. Народностно-историческите и патриотичните идеи на българската литература поставят началото и оплодвяват староруската литература, която от XI в. насетне посма свой път на развитие. Но за нея ролята и значението на Кирил и Методий си остават винаги действени. „Русь“ — „Россия“ на практика е осъществила основните, базисни идеи на Кирило-Методиевското наследство и върху тях създава своя велика средновековна литература, отчетливо изкристализирала през XV-XVI в. Това е епоха на нейния разцвет и време на нейния завършек. През XVII в. се създава литература на прехода към Новото време.

ДБВ, София, 1983, 24 май, стр. 21/229
с. 3

ПЪТЯТ КЪМ ДУХОВ

Разговор с известния руски учен проф. д-р Юрий БЕГУНОВ за посланиците на българската култура в Европа през Средновековието

Професор Юрий Константинович Бегунов е роден на 20 октомври 1932 г. в Санкт Петербург. На десетгодишна възраст изгубва баща си. Майка му е работела като машинописка и е получавала 36 рубли на месец. Според признанията на учения той сам се е „програмирал за науката“. Започнал да чете в библиотеките и то книги по история на древността. Императорската библиотека до 1918 г. е получавала книги от цял свят. На 17-годишна възраст Юрий преглеждал по 50 книги на ден - седял в читалнята от 9 до 22 часа... Блокадното време го било научило да не яде. Английският език научил на 16-годишна възраст. В морето от книги, където е плувал, как ли е стигнал до България?

- Юрий Константинович, кога и как се породил интересът Ви към българистиката?

- Преди повече от тридесет години бях секретар на Дмитрий Лихачов, тогава той бе все още член-кореспондент. На Третия всесъюзен конгрес по руска литература дойде вашият академик Петър Динеков и Лихачов ми поръча да го придружавам по време на гостуването. Аз бях на 27 години, Динеков също изглеждаше млад - обичаше шегите... Но говорихме и за сериозни неща. От него научих много за България. Питам го и за богомилите и връзката им с руските еретици от XV-XVI век. Изпрати ми книгата на Любомир Милетич за вашите богомили и руските еретици...

Моята дипломна работа в Историческия факултет на Ленинградския университет бе посветена на руските еретици от XV и началото на XVI век, която, предполагам, че ви е известно, е тясно свързана с богомилството. И аспирантската ми дисертация „Паметниците на древноруската литература през XIII век“ е свързана с историята на България.

Но ако трябва да отговоря с две изречения на въпроса ви, ще кажа, че интересът ми към богомилите, към литературата и историята на България, започна да расте все повече след срещата ми с академик Петър Динеков и книгата на Любомир Милетич. Ускорение ми даваше и моят ръководител Дмитрий Лихачов, който бе много строг към мене - научи ме на самодисциплина и строг ред към работата!

- Не криете възхищението си към академик Лихачов?

- Защо да го крия! Лихачов даваше теми за цял живот - да има с какво да се занимаваш. На мен ми даде най-напред историческа

„Новгородската ерес“. Искам да кажа, че и академик Динеков бе внимателен към младите. И той иска да им помогне с каквото може. Доброжелателен човек!

- Моят въпрос по-конкретно е за работите Ви по българската литература и култура.

- Първата ми публикация можете да намерите в списание „Славянска филология“ от 1963 г. Участвах и в сборник в чест на академик Любомир Милетич. Две години по-рано четох в Института за руска литература - Пушкинския дом, доклад за Презвитер Козма и руските еретици... Но първата ми истинска българистична проява бе през 1969 г., когато завърших и първата редакция на книгата „Козма Пресвитер и славянских литературатах“. Тя излезе като отделна монография под редакцията на академиците Лихачов и Динеков в Издателството на БАН през 1973 г. в обем 560 страници.

Четвърт век се чувствам истински българист. Мои по-големи и по-малки братя по съдба в науката са покойните Куйо Куев, Велчо Велчев, Боню Ангелов и Христо Кодов, както и живите, с които съм в най-тесни връзки: Димитър Ангелов, Константин Мечев, Лиляна Грашева, Ангел Давидов, Георги Данчев, Димитър Кенанов. Макар че от 1974 г. съм в отдела „Нова руска литература“, аз продължавам да съм българист и да вярвам в България, в българските ми приятели. Докторската дисертация, която защитих след 17-годишно разтакаване, бях посрещната в целия славистичен научен свят като успех за българистиката.

- До какви резултати стигнахте при изучаването на беседата против богомилите на Презвитер Козма?

- Най-напред да съобща, че успях да направя пълно текстологич-

ито 26 пълни текста. Лично аз открих нови 12 пълни преписи, никому неизвестни дотогава.

- Без да скромничите, как ще оцените труда си „Творческото наследство на Григорий Цамблак“, който предстои да излезе от печат в Издателството на БАН?

- Покойният професор Пеньо Русев някога ми каза: „Вие, Юрий Константинович, трябва да се заемете с Григорий Цамблак, в Русия са всички ръкописи!“ По онова време Лихачов ме караше да се занимавам с нова руска литература. Кого да послушам? Послушах съвестта си, разбира се. Залових се за работа, както само аз мога да работя: проучих около 500 ръкописа, в които има съчинения на Цамблак. Подкрепя получих от Константин Мечев и Димитър Кенанов. Те са моите духовни спъсители. Техните рецензии върху труда ми от 1500 страници закреп-

пиха вярата ми.

Няма да описвам патилата си до защитата - по-важното е, че станал български доктор на филологическите науки. И че никой няма право да ми забранява да се занимавам с българистичната проблематика. Легализиран бе докторатът ми и в Русия.

За книгата „Творческото наследство на Григорий Цамблак“

ВНОТО

са, 90 документа и 43 произведения на Григорий Цамблак на старобългарски. Лично аз съм открил 13 от произведенията му. Установих, че той се е проявявал и като композитор - две са музикалните му произведения в моя разшифровка!

- Какво е бил Григорий Цамблак?

- Какво ли!... След многогодишното ми изследване, мога категорично да заявя, че Григорий Цамблак е една малка енциклопедия, за историята на литературата и духовния живот на България, на Балканите и в Източна Европа в края на XIV и началото на XV век. Той е велик представител на българската средновековна култура - знаме по всички страни на Източна и Средна Европа.

Книгата ми ще направи пълна реабилитация на Григорий Цамблак, като представител на духовния живот на българския народ в

Югоизточна Европа и на източните славяни, като духовен приемник на Патриарх Евтимий, на образованието през Второто българско царство. Надявам се, че читателите ще го възприемат като хуманист-защитник на православието и свободата на народа, като вдъхновител на дружеските връзки между западните и източните християнски църкви.

- Животът и делото му имат ли допирни точки с днешния ден?

- В книгата ми е показано как акционалното се превръща в общоевропейско и общочовешко. Кивотът на Григорий Цамблак, кивотът на България, е проява не само вътрешна, но и общочовешка. Нещо изключително важно за нешния ден. Пътят към духовноминава през демокрацията и вободата на България. Така е ило от Кирил и Методий до днес... акционално-историческата мисия

на българския народ се съдържа в делото на Кирил и Методий, на Патриарх Евтимий и техните ученици. Мисията им е била насочена и към развитие на общославянското, общеевропейското и общочовешкото.

Григорий Цамблак е последният блестящ посланик на българската култура в Европа, преди Балканският полуостров и част от Средна Европа да бъдат завладени окончателно от турците.

- Някои читатели може би ще се запитат: защо руснак се занимава с тази тема?

- За тях ще кажа: защото се смятам за продължител на руската наука, на старата руска академична наука, която винаги е имала за своя цел обективната научна истина, стремяла се е към нея непрекъснато.

- Не са ли Ви привлекли нашите най-ярки личности от онази далечна епоха, светите братя Кирил и Методий? Няма ли какво ново да кажете за тях и Русия?

- Братята Кирил и Методий не само ме привличат, но са и смисълът и съдържанието на живота ми през последните години. Защо да крия, че Слав Христов Караславов и Константин Мечев ми подсказаха да се заема с Краткото житие на Константин Кирил Философ. Подготвих критично издание на всички преписи на Краткото житие и дано то види бял свят в България, въпреки финансовата криза на издателите.

Имам в конспект книгата „Кирил и Методий и Русия“. Даже половината от ръкописа е готов. Знаем всичко, което е написано за тях и Русия. Ще обобща празнуванията на Кирил и Методий в Русия. Ще съобщя къде и кога са издигнати паметници на двамата братя от Солун: първият е през 1936 г. от сталинисти в Киев. Ще отговоря на въпроса „Похвалното слово на папа Климент Римски не е ли от Кирил?“ Занимавам се с текста на това слово и кирилметодиевите традиции. Голям е интересът ми към Петербургската редакция на житието на Кирил и Методий от XVII век. Смятам, че е дошло времето по достойнство да се оцени значението на Кирило-Методиевото дело за Русия.

Като благодарих на Юрий Константинович за откровения разговор, останах с надеждата, че в скоро време българският читател ще може да прочете не само тези негови мисли, но и двете му книги, които през есента на 1989 г. бяха в „производство“, както се изразяват издателите. Уви, кризата, която започна след това, така се развихри, че Издателството на Отечествония фронт изчезна от хоризонта, а Издателството на БАН всяка година включва в плановите си „Творческото наследство на Григорий Цамблак“, но то все не може да види бял свят. За 1992 г. заглавието бе отхвърлено от списъка на „Стоте книги“, които държавата спонсорира. Иначе ръкописът е набран и страниран, търсят се пари за хартия и мастило...

Кирил МОМЧИЛОВ

ВОДА

тека, посипана с кръгли кланчетата и чучурлии чешми. Пътва се през делника. А пиенето на вода е празник. Празникът винаги е кратък, сякаш между другото.

Сега ако започна да изброявам колко кладенчета познавам, тя край няма. Записах имената им, питах стари хора. Всичко знаят, нищо не са забравили. Кой е майсторът, в коя едина е станало. Мислех се за ткривател. Младите махат с ръце: ние си пием ракията и каето. По-възрастните ще си направят труда до чешма и кланченче да идат, не им се пие водата от водопроводите, искат още сладко и изворно. На Драгиевата чешма в местността „Карандила“ над Сливен може да слушаш песен за салата чешма и „мъката си разтилей“. Пиейки вода от чешмата „Кринча“ в Черковната кория над Жеравна, научавах как се съчиняват куплети от даскалки поети през миналия век. Мил и наивен е бил съчинителят, такова е било времето, толкова е можел човекът. В Кортен, Новоагорско, има песен за някой си Караджа: как чешма направил, после заминал за Бесарабия. На хълма „Подиш“ край бесарабски Кортен е Караджовото кладенче. Не е важно дали двамата майстори са едно и също лице, а това, че животът блика, водата си тече и се превръща в песен.

Ще остане ли нещо от нашето време? И какво точно? Ако човешкият живот не става за песен, той е напразно пропилян.

Петър ЛОЗАНОВ

БЪЛГАРИЯ НАД ВСИЧКО!
Зора

ГЛАВЕН РЕДАКТОР
Минчо МИНЧЕВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:
ст.н.с. Божидар ДИМИТРОВ
Бончо АСЕНОВ
акад. Георги БЛИЗНАКОВ
Здравко НЕДКОВ
к.т.н. инж. Марин БЕЛОЕВ
Николай ХАЙТОВ
проф. Орлин ЗАГОРОВ
ст.н.с. Петър БЕРОН

24 мая 1990г.

БРОЙ 24 МАЙ 1990 Г.

8

Със знанието към истината

Кольо Севов разговаря с д-р Юрий Бегунов

Този диалог с известния съветски учен-българист Юрий Константинович Бегунов се състоя по време на Десетия конгрес на славистите през септември 1988 година. Интересът ми към доктора на филологическите науки Бегунов, един от водещите сътрудници в Пушкиновския дом в Ленинград, доцент по история на СССР, беше предизвикан от доклада му за Презвитер Козма и неговата „Беседа против богомилите“. Започнал научната си кариера като историк, той се преквалифицира като литературовед и в продължение на четвърт век се занимава със старобългарската литература и нейните творци, с безсмъртното наследство, оставено ни от светците Кирил и Методий.

Юрий Константинович е написал книги за Презвитер Козма, за Григорий Цамблак, за Йоан Екзарх, изследвал е десетки хиляди документи — преписи и оригинали, събрал е огромен материал за Кирило-Методиевото наследство. Само в книгата му за Григорий Цамблак, която е работил 14 години, се съдържат повече от 900 документа, използват се източници на 13 езика. Той сподели, че се подготвя да напише книга за Кирил и Методий — по-пространна и по-точна с факти, която би обяснила на руските читатели кои са и какви са Кирил и Методий и каква им е ролята и значението за руската култура.

Юрий Константинович е един от големите приятели на България, който е заявил чрез словото, че историческата тема се развива посредством топоса. А топосът не е само начин, а и тема и идея — всичкото заедно — и приемствеността идва от античната литература. Това е бил пряк мост, който е свързал свещените писания като Библията с древнобългарската литература. И това е било предадено на русите посредством българите.

К. С. — Юрий Константинович, занимавате се трайно с българската литература от IX—X век. Няколко думи за началото на научната ви кариера?

Ю. Б. — Отдавна ме интересува България и нейният народ, защото това е история на многострадален народ, с много интересна съдба, народ, който векове се е борил за своята свобода, който на Балканите и на своя територия създава своята интересна национална култура... В 1950 година постъпих в Историческия

милите. Той подробно ме запозна и ми каза за сборник на Любомир Милетич, който пише за богомилите и за руските еретици. Обеща да ми изпрати сборника и наистина го изпрати... И оттогава започна моят дълбок интерес към богомилите и не само към тях, а към литературата и историята на България. Тогава се върнах, отново се върнах към дълбочено изследване на „попуржинко“, това е руска компилация от XV или началото на XVI век. Лихачов беше много строг към

оргиев за неговите възгледи. Имам добра памет и си спомням дори научното заседание, на което Лихачов говори срещу Емил Георгиев за „Началото на славянската писменост“. Тогава акад. Лихачов считаше, че в Русия е имало писменост до Кирил и Методий. Твърдеше, че Константин Философ отбелязва в „Панонско пространно житие“, че се е учил от русите. Той намерил разни знаци при източните славяни, букви от кирилицата, които е използвал за създаване на глаголицата. По това време неговата книга показваше отрицателното му отношение към Византия. Акад. Лихачов твърдеше, че русите са се сдобили с всичко сами без участието на други страни и народи, в това число и без България. След това неговите възгледи се промениха. И в началото на 1970 г. при негови изказвания се срещат нови мисли, че древноруският език е старобългарски, тоест кирило-методиевски език, което е и правилно. България е изиграла значителна роля за създаването на древноруската култура, тъй като тя е трансплантирвала византийската култура в Русия. Това беше някъде в 1968, 1969, 1970 година. Аз пазя списанието, в което са отпечатани мислите на Лихачов. Но много български учени, а и някои западни слависти не се съгласиха с тези мисли на Лихачов за трансплантицията, където той отделяше твърде малко място на старобългарския език, само като промежуточно звено, което е отхвърлил. Не е имало

вата основа, лежал древнобългарският езикът на Кирил и Методий, който са били преведени свещите книги. Ето този език е по-чужд в основата на така наречена църковна писменост, не са в църковните книги, но и в жривите на литературата. Това били жития, ораторска проза, география, поучения, похвални слова. Тях са ги чели в църкве в руска редакция на старобългарски език. Този език е съществувал през цялото време и е бил птит да се превърне в литературно. Но спонтанно, стихийно е имало и друго движение — да се пишат книги на разбираем език разговорен. Тук ще трябва да отбележа две явления: едно е древнобългарският език, другото — разговорният руски. Тези два явления са се сблъскали и съединили и от процеса на това съединение е възникнал древноруският литературен език. Той не е възникнал в края на XI век, както считат Рибакон, Шахматов и Лихачов, а може би в края на X век. Това е напълно възможно. Езикът на „Слово за похода на Игор“, езикът въобще на летописите, много писания, които имат преди всичко светски характер, са поставили началото на древноруския език. Но той не е бил в чист вид, бил е под влияние на старобългарския. И защо се опитваме да пренебрегнем този факт ние, руските учени-слависти, какво неудобно и срамно има в това, че така са се поставили исторически нещата, че

и се прочат всички ръкописи. А това не е по силите на неколцина избраници. По-нашироко, многообразно, по-дълбочено... Разбирате ли!... И тогава ще се получат нови факти... А Боно Ангелов, когото уважавам, дори не коментира тези факти, свързани с Панонското житие, нищо не казва за скрипторията, където се е преписвало, кой го е преписал, кога е преписано, защо е преписано, защото в текста на южнославянската редакция на Владислав Граматик в Панегирика има такива лексически форми, а в руските преписи са други. Как се е случило? Какви са били причините? Изследванията трябва да бъдат съвременни, със съвременни методи... Но често се питам: какво е кирилометодиевското наследство в Русия? Само списъците в Русия на техните произведения, техните преписи или нещо много по-голямо?... Смяя да ви кажа, така мисля, че е нещо много по-голямо и не става дума за трансплантицията, за междинната роля на старобългарския език, не за механично пренасяне на старобългарски паметници на руска почва. Става дума за обосноваване на философията на старобългарското слово, естетиката на словото, което е пристигнало при нас от Кирил и Методий. И за съжаление за този важен аспект не се чува ни звук, ни вопъл, ни стон. Нито в статите на покойния акад. Дуйчев, нито в съвместните издания на академиците Динеков и Лихачов, нито тук, на конгреса. А според мен това е най-важното. Мисля, че те просто отбягват да се занимават с този аспект. Може би са им чужди философските и естетическите проблеми... И въпреки някои недостатъци в техните работи те имат огромни заслуги за славистиката. И тримата са големи учени... Но

годинишна култура... В 1950 година постъпих в Историческия факултет на Ленинградския университет. Мои учители са професор Мавродин и тогава чл.-кор. Дмитрий Лихачов. Това са учители ми в Историческия факултет. В неговия семинар започнах. Той беше предназначен за изучаване на обществено-политическата мисъл на древна Русия. Но вие добре знаете, че древна Русия е тясно свързана с древна България. Това е един жив организъм. Това са хилядолетни връзки и става дума за българската история, за българската литература, имената на Кирил и Методий, княз Борис I, цар Симеон, цар Петър, Климент Охридски и другите книжовници, които много пъти бяха споменавани в лекциите на Дмитрий Сергеевич Лихачов, и това ми привлече вниманието. После се случи така, че писах дипломната си работа при Дмитрий Сергеевич, посветена на руската ерес в края на XV и началото на XVI век, която, както е известно, е тясно свързана с богомилството. Темата на моята аспирантска работа отново беше свързана с историята на България — „Паметниците на древноруската литература през XIII век“. Трябваше да се занимавам с изгубеното слово по руските земи. Тази работа написах, тя е отпечатана, защитих кандидатска твърде рано за нашите условия и започнах да работя през 1958 г. в Пушкиновския дом и до 1984 г. си останах младши научен сътрудник. Може би се досещате по какви причини. След това защитих докторска дисертация...

К. С. — Какво бихте споделили за интереса ви към богомили-те!...

Ю. Б. — Веднъж в Ленинград пристигна Петър Динев. Това може би беше в края на 1959, на чалото на 1960 година. Тогава бях секретар на акад. Лихачов. Напълно моята индивидуална работа из изпълнявах всички негови поръчения. Едно от тях бе да погледна на акад. Петър Динев на научната конференция, която се провеждаше в Ленинград. Разговорих с него. Хареса ми. Той ми разказа много неща за България. Тогава аз го питах за бого-

милството от XVIII век до началото на XVI век. Лихачов беше много строг към мен. Той ме научи на дисциплинираност и строгост към собствените ми работи. Той казваше така: „Това е добра работа, но трябва да се съкрати поне три пъти!“ Това са първите ми истински уроци.

К. С. — Имам по-конкретен въпрос към вас! Старобългарските страници индуктираха духовното развитие на Русия. Това неведнъж е казвал и акад. Дмитрий Лихачов, когато ние уважаваме и високо ценим, но при откриването на конгреса на славистите той направи една уговорка, поне на мен ми се струва, че направи уговорка, и каза, че това е църковният език, който дойде от България. Често пъти ние не сме при дирчиви и се радваме на всяка добра дума, казана по адрес на нашата история, така е с малките народи, които нямат самочувствие... Как вие бихте коментирали тази метаморфоза в акад. Лихачов, когато години наред сте били край него?

Ю. Б. — Ще се опитам да обясня. Аз знам много неща, които са свързани с научните мисли на акад. Лихачов, и това, което ще споделя с вас, не нахвърлява авторитета му и уважението ми към него. Ние сме били много близки от 1958 до 1973 година. Той ми доверяваше много идеи и ми възлагаше отговорни дела, поръчения. И знам какво се е случило с него. Тогава, когато започнахме работа, в началото на нашето запознанство през 1951—1952 година, той имаше други възгледи за влиянието на старобългарската литература, за различните фактори, които са влияли за развитието на древна Русия. Неговите възгледи от това време са отразени в книгата му „Възникването на руската литература“ — 1952 г., за която той получи своята втора държавна награда. Първата ми награда е Сталинска премия за колективния труд „История на културата на древна Русия“, в два тома. Той заедно с Рибак, Третяков и др. получи Сталинската си премия. В книгата си „Възникване на руската литература“ той критикуваше Емил Ге-

мил, само като промекващо звено, като трансмисия. Но в края на тези дискусии аз бях изненадан, че акад. Лихачов отдели по-голямо място и значение на България за Русия. Разбира се, това беше казано в общи форми без конкретизация. По-късно Дмитрий Сергеевич се конкретизира и показа в какво се състои кирило-методиевското наследство, цялото литературно и културно наследство от Златния век на Симеон и по-късно от Първото и Второто българско царство, българските книжовни школи и тяхната роля за Русия. Всичко това ще намерим в над 20 негови статии, където са изразени тези мисли. Но за съжаление, няма нито една книга, написана и публикувана от акад. Лихачов, за голямото значение на България и старобългарския език за културното развитие на Русия. Но в това, което той прочете на първото пленарно заседание на Десетия международен конгрес на славистите, няма нищо ново. Това са неговите мисли, които е записала Калина Канева и после издаде в книгата си „Срещи и разговори с академик Лихачов“. Но сега той каза нещо по-друго: той нарече старобългарския език „църковно-славянски език“ и това е бил народен термин, с който се ползвали всички. Но разрешете ми да изкажа своето научно мнение: „Искам да изразя своето несъгласие с неговите мисли. Аз считам, че терминът „църковнославянски език“ се е появил в XVIII век. Този термин характеризира едно голямо явление, развитието на един език, да кажем условно, „мъртъв език“, защото в Русия на него не са говорили, това е бил втори литературен език в Русия, точно казано: първият литературен език в Русия е бил старобългарският, който постепенно се е русифицирал. Той е бил при способен за писма, променил се е лексикално. Някои думи са били заменени с думи на източните славяни, синтактични и морфологични форми са били променени. „И аз волен сваен автберг...“ Мисля, че е така на старобългарски. „И аз вою свою отверг...“ Получил се е един език със смесена редакция — „българо-руски“. Но в него

в основата на древноруския литературен език стои древнобългарският... Друг е въпросът за задълбоченото изучаване на древните писмени паметници. Има такава знаменита книга „Жития на Кирил и Методий“, издадена под редакцията на Петър Динев и Дмитрий Лихачов. Това не е лоша, а полезна книга, но аз мисля, че в нея има много бели полета, недоносени неща. Качеството на книгата можеше да бъде още по-добро и изследванията биха могли да бъдат по-задълбочени... Но ще ви дам пример, че в тази книга липсват много паметници, няма го „Успението на Кирил“, изследователските статии, посветени на „Панонското житие“ са повърхностни и недостатъчно задълбочени. Мисля, че „Панонското житие“ не е достатъчно изучено (текстът не е изучен). Единствено Боню Ангелов го публикува в третия том — Климент Охридски. Но той предлага гол текст, без обяснение. Той не коментира как са се получили тези езикови форми, текстологията, т. е. текстът не е проучен. И мисля, че текстът на „Панонското житие“ трябва да се изучава отначало в съответствие (като се използват всички ръкописи до този, който е намерил Боню Ангелов и след това) с наличните ръкописи... С цялата си отговорност на учен искам да съобщя, че у нас, в Съветския съюз, има повече от 550 000 (а не 100 000, както аз писах) преписи и оригинали на старобългарски автори. Има още много списъци и преписи. Това е просто едно море от древни паметници — някъде в Ярослав, в Ростов, в други градове и манастири. Представяте ли си, те просто си стоят недокопани и неизследвани от никого...

К. С. — Юрий Константинович, но вие ме развълнувахте толкова много с тези факти, че не мога вече да следя мисълта ви! Не мога да намеря слово, за да изразя изумлението си!...

Ю. Б. — Да, да... Ще кажа и това, че кирилометодиевската проблематика може да се изследва само като се вземат на отчет

И тримата са големи учени... Но ние трябва да мислим за бъдещето, трябва да дойдат млади слависти, които ще работят много по-добре от нас.

К. С. — Може би учените сячат, че всички слависти са сясно: какво е Кирило-Методиевото наследство и каква е ролята на България, за да бъде съхранено и обогатено, да придобие нова философия и естетическо внушение чрез старобългарските страници.

Напълно съм съгласен с вас, че трябва по-ново тълкуване на тези исторически процеси, с по-нови методи и по-смело, без да се робува на някои стари догми, на стари авторитети, които времето опроверга. Б. М. Кедров е прав и точен, когато казва, че науката става истинска наука от този момент, когато открие първите закони на явленията, които тя изучава. Макар славянознанието да е вече на две столетия и половина, вярвам ви, че има много бели полета в славистичния комплекс, защото първите закони на явленията са отдавна известни, а много от учените не могат да прескочат още първия праг, не могат да преодолеят съществени разногласия... И мисля, че ние се отнася само до светските слависти, а и до българските, до славистите в други славянски и неславянски страни... и става ясно, че в това няма нищо лошо да има различни мнения, но как да надскочим себе си?

Ю. Б. — Като първим със знанието към истината, като направим достойни на целия свят древните паметници, достъпни за всички слависти, като ги отпечатваме и разтълкуваме... В заключение искам да кажа, че някога в далечното минало Русия е заговорила на един и същ камертон с древна България, на един музикален инструмент, на една нота. Това е продължавало хиляда години, продължава и сега. Тук не става дума само за братска кръв, а за сходното ни мислене, отношението ни към света, за философията на нещата, не само за езика и за писмеността, а за отношението на човека към света. В цялото Кирило-Методиево наследство е заложена философията на славянина, неговата ирравност...

— Другарю Бегунов, Вие неведнъж сте гостували като лектор във Великотърновския университет. Откога датират Вашите връзки с университета и с научно-преподавателския колектив?

— С Великотърновския университет съм свързан отдавна. Той е един от големите центрове за изучаване на старобългарската литература и история, и не само старобългарската. Университетът е ковачница на научни кадри, тук са работили и работят големи научни сили, по-рано профе-

Юбилейни научни срещи

Незавършен разговор за възможности и опит

Пред в-к „Наука и труд“ е проф. д-р на филолог. и. Юрий Константинович БЕГУНОВ, водещ научен сътрудник в Института по руска литература (Пушкински дом) при АН на СССР

интерес. В университетите се подготвят предимно преводачи, прекрасни познавачи на езика, а може би и на българската култура като цяло, но старобългарската литература остава встрани. Затова старобългаристиката у нас може би преживява достатъчно труден етап. Кадри не се подготвят, а в СССР има около сто хиляди старославянски ръкописи и цялата старобългарска литература е влязла в състава на староруската писменост. Да се изучава старобългарска литература без тези руски архиви в музеите и библиотеките, е

научни сили, по-рано професорите Георги Димов, Димитър Филипов, покойният проф. Пеньо Русев, а сега професорите Георги Данчев, Ангел Давидов, доцентите Иван Радев, Иван Харалампиев, гл. ас. Димитър Кенанов — с тях аз съм свързан отдавна. Търновската книжовна школа започна да изучавам през 1971 година по задание на Пеньо Русев, Георги Данчев и Ангел Давидов — двамата тогава бяха още млади доценти. Аз събирах списъци на съчиненията на търновските писатели в СССР, обменях своите материали с колегите от Великотърновския университет. Бях участник в първия симпозиум за Търновската книжовна школа... А лекции в университета започнах да четя през 1970 година. Изобщо, винаги, когато идвам в България, аз обикновено чета една-две лекции за старобългарската литература. Миналата година четох четиричасова лекция за методиката на работа на българиста, дословното ѝ название е как да създадеш българист от себе си, как да работиш. Последната ми лекция беше за старата българска литература и за Презвитер Козма, говорих и за Григорий Цамблак. Много внимателно отделих на своеобразието на старобългарската литература и нейните особености като хуманистична литература, макар и в средновековни форми, за влиянието ѝ върху други литератури, за мястото ѝ в системата на старославянските литератури...

— Бихте ли разказали по-подробно каква бе задачата, която Ви възложи покойният проф. Пеньо Русев?

— В рамките на подготвителната работа за издаването на пълните съчинения на Григорий Цамблак в VI тома трябваше да разработя проект. Разработих проекта през 1971—

72 година, проф. Пеньо Русев го представи от наше име в БАН. Оттогава изминаха 16 години и проектът още не е осъществен, но през това време аз отпечатах статия в сборника с научни статии в чест на проф. Рикардо Пикио — сборникът неотдавна беше издаден в Италия. Моята статия се нарича „Академик Н. Николский за Григорий Цамблак“ и там е публикуван моят проект за издаването на съчиненията на Григорий Цамблак в VI тома.

Трябва да отбележа, че работата ми върху писателите от Търновската книжовна школа, и особено върху Григорий Цамблак, беше достатъчно трудна, понякога даже мъчителна, защото за известно време аз бях откъснат от България и не можех да идвам тук. Занимавах се с други въпроси, с въпроси на руската литература и история и едва през 80-те години, когато през 1983 година защитих дисертация в Единния център за език и литература при БАН, монте занимания с Григорий Цамблак започнаха рязко да се придвижват напред. В средата на 1985 година аз завърших и изпратих в България своя голям труд за Григорий Цамблак — общо 1600 страници. В това собствено е и моята главна връзка с Търновската книжовна школа и Великотърновския университет. Този мой труд ще се отпечата в издателството на БАН в София, това е една малка енциклопедия за Григорий Цамблак и историята на Балканите и Източна Европа в края на XIV и началото на XV век. Тя се основава на 600 ръкописа на Григорий Цамблак, за първи път се изследва цялото му научно наследство. Аз смятам, че на Григорий Цамблак принадлежат около 45 литературно-исторически трудове. В тази книга се публикува целият

възможен материал от Цамблак, тук са и сведенията за неговите съчинения... Названията на библиографията наброяват повече от 1000 номера, там са и изследванията на отделни въпроси, свързани с Цамблак, даже въпросът за музиката на Цамблак, разшифровани са две музикални произведения, написани по неговия текст, и така нататък.

— Има ли възможности за обогатяване на сътрудничеството между българските и съветските учени във връзка с изследванията на Търновската книжовна школа?

— Аз смятам, че това сътрудничество е желателно и възможно. Но това повече зависи от българските учени. Отношенията между нас трябва да бъдат официални, тоест трябва да се сключи договор между Великотърновския университет, от една страна, и Пушкинския дом, Московския университет или Института по славянознание, от друга. Българските учени имат големи успехи, с голям авторитет и признание се ползува поредичата „Трудове на ВТУ“, в нея се публикуват много интересни изследвания за езика и литературата на средновековните търновски писатели, аз няма да назовавам имената на авторите, но те са известни на всеки — Невяна Дончева и Георги Данчев, Ангел Давидов и Йордан Андреев и помладите научни работници... Ние, съветските учени, винаги с нетърпение чакаме тези сборници и искаме да прочетем новите работи на великотърновските учени. Също така очакваме издаването на монографии.

— Можем ли да говорим, че в Съветския съюз същест-

вуват подобни научни колективи, като този във Великотърновския университет, който работи по наследството на Търновската книжовна школа?

— Що се отнася до медиавистиката, то в СССР има само една школа — на акад. Д. С. Лихачов. Но има учени, които работят отделно, към тях принадлежа аз, това не е моя вина, че работя отделно, това е един много сложен въпрос. Също така отделно работи Игор Калиганов в Москва, отделно работи и А. Турликов... В Съветския съюз има съвсем ограничен кръг старобългаристи. Наистина, редица работи по наследството на Кирил и Методий издаде Б. Флоря, но аз например в неговите работи не съм съгласен, смятам, че те са много повърхностни, особено тази, която се отнася до краткото житие на Константин-Кирил Философ. С книга за Кирил и Методий излезе също така проф. С. Берншейн, но аз не съм съгласен и с него, смятам, че в тази книга не са взети предвид достиженията на българската наука за Кирил и Методий, някои въпроси са оставени неосветлени. Въобще, смятам, че в Съветския съюз няма правдива и цялостна книга за Кирил и Методий, а такава е необходима.

— Все пак не съществува ли интерес към старобългаристиката от страна на младите учени в СССР?

— За съжаление, не. Аз имам опит от разговорите си и от работата си в нашите университети. Основно те се интересуват от съвременната, понякога и от възрожденската българска литература, но към старата литература няма

интерес. Трябва да се издаде сборен каталог на българските ръкописи в СССР, трябва да се издаде сборен каталог въобще на преписите на произведенията на старобългарските писатели, всичко това е възможно, ако в СССР се появи учреждение или организация, която да е заинтересована от тази работа.

— Но пък има млади хора у нас — аспиранти или дори още студенти, които се интересуват от старобългарска литература, защо те да не бъдат под научното ръководство на изваените съветски старобългаристи? Така биха могли да се сформират от млади български и съветски учени нови направления в старобългаристиката, комплексни изследователски групи.

— Благодаря за този въпрос, защото го свързвам и лично със себе си. Аз имам натрупан много голям опит, но съм лишен от възможността сега да предам този опит, защото на никого не е нужен, никой не проявява интерес към моя опит като старобългарист. В моята страна повече са необходими знанията ми по староруска литература и история, отчасти и по нова руска литература (владее няколко специалности), но знанията ми по старобългарска литература не са необходими и това е много печално, защото от мен са разработени съвършено нови методи за изследване на художествената форма на старобългарските произведения и съвършено нови методи в текстологията... Жалко ще бъде, ако този мой опит умре заедно с мен, ние не сме вечни... Ученици аз нямам.